Wiktor GABRUSEWICZ
Mirosław HAMROL
Edmund KURTYS

PRYWATYZACJA PRZEDSIĘBIORSTW WOJEWÓDZTWA POZNAŃSKIEGO I OCENA ICH EFEKTYWNOŚCI

1. Uwagi wstępne

Gospodarka rynkowa na całym świecie jest oparta na własności prywatnej. W związku z tym przystępując do budowy gospodarki rynkowej w naszym kraju, należało podjąć wiele decyzji dotyczących sprywatyzowania własności państwowej. Zgodnie z teorią prawa własności, tylko prywatne i w pełni wyłączne prawa własności mogą zapewnić najbardziej efektywne wykorzystanie zasobów. Dla teorii praw własności inne niż prywatne prawa własności są dopuszczalne tylko wtedy, kiedy decydujące są względy pozaefektywnościowe[1].

Nie wszystkie kierunki ekonomii prezentują tak jednoznaczne i kategoryczne stanowisko w kwestii prywatyzacji, jak przytoczona wyżej teoria własności. Niemniej jednak uważamy, iż potrzeba prywatyzacji naszej gospodarki nie podlega dyskusji. Struktura bowiem własności powinna być dostosowana do wymogów gospodarki rynkowej. Należy ponadto podkreślić, że wdrożony w naszym kraju model zmian systemowych został oparty na efektywności mikroekonomicznej. Nie można zapewnić efektywności mikroekonomicznej przy zachowaniu własności państwowej. Prywatyzacja jest więc warunkiem osiągnięcia jednego z istotnych celów przemian ustrojowych w naszym kraju.

Jakkolwiek w wymiarze globalnym i w dłuższej perspektywie efektywność funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw prywatnych jest dowiedziona chociażby przez sam fakt, iż gospodarka rynkowa „wytwarza" nadmiar, natomiast gospodarka

---

[1] Szerokiego opisu i objaśnienia praw własności dokonał **Y. Barzel**, Economic Analysis of Property Rights, New York 1989, s. 21-53.

planowana centralnie „kreuje" niedobór, to bardzo trudno jest wyodrębnić i zmierzyć bezpośredni wpływ zmiany formy własności na efektywność pojedynczego przedsiębiorstwa, zwłaszcza w krótkim okresie. Przyczyn tych trudności jest wiele. Występują one zarówno w otoczeniu przedsiębiorstw, jak i w samym przedsiębiorstwie. Dlatego efekty poszczególnych przedsiębiorstw, jakie osiągają one po prywatyzacji, mogą niekiedy nie potwierdzać ogólnej reguły, że forma własności prywatnej jest bardziej efektywna. Z tego względu występuje celowość badania efektywności prywatnych przedsiębiorstw.

Znajomość efektów uzyskiwanych w rezultacie prywatyzacji może ułatwić podjęcie wielu istotnych decyzji, takich jak:

1) co i kiedy należy prywatyzować,
2) w jakim tempie,
3) jakimi metodami.

Waga tych, a także innych problemów, skłoniła autorów do podjęcia badań nad rozmiarami prywatyzacji przedsiębiorstw w województwie poznańskim i ich efektywnością. Badania były prowadzone w 1993 r. i ukończono je w grudniu tegoż roku. W związku z tym materiał liczbowy obejmuje pełne lata 1991 i 1992 oraz trzy kwartały 1993 r. Celem niniejszego opracowania jest więc identyfikacja wielkości i struktury zjawiska prywatyzacji przedsiębiorstw na obszarze województwa poznańskiego, z uwzględnieniem tego zjawiska w szerszym wymiarze przestrzennym, odnoszącym się do całej Wielkopolski, tj. województw: kaliskiego, konińskiego, leszczyńskiego, pilskiego i poznańskiego. Zmierza ono również do dokonania wstępnej oceny efektywności przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych. Badania w tym zakresie będą kontynuowane w celu pełniejszej oceny efektywności przedsiębiorstw sprywatyzowanych.

Wykorzystane w niniejszym opracowaniu dane liczbowe pochodzą głównie z dwóch źródeł, a mianowicie Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Poznaniu i Delegatury Ministerstwa Przekształceń Własnościowych w Poznaniu. Przy jego powstawaniu szczególnie pomocne okazało się także opracowanie K. Kruszki i M. Magdziarka[2] oraz opracowanie R. Szulca[3]. Analiza danych liczbowych nie tylko potwierdziła ustalenia tych autorów, ale je rozwinęła i pogłębiła.

2. Formy prywatyzacji przedsiębiorstw

Proces przekształceń własnościowych w Polsce formalnie rozpoczął się z momentem wejścia w życie ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, tj. 1 sierpnia 1990 r. Należy jednak pamiętać, że już w roku 1989

[2] **K. Kruszka, M. Magdziarek**, Ekonomiczne efekty prywatyzacji w województwie poznańskim (maszynopis powielony), Poznań 1993, s.11.

[3] **R. Szulc**, Zakres i rodzaj prywatyzacji w Wielkopolsce (maszynopis powielony), Poznań 1993, s. 6.

i w pierwszej połowie 1990 r. niektóre przedsiębiorstwa państwowe w województwie poznańskim przekształciły się na podstawie przepisów ustawy o przedsiębiorstwach państwowych z 25 września 1981 r.

W świetle przepisów ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych występują dwie zasadnicze formy przekształceń własnościowych:

1) prywatyzacja kapitałowa, polegająca na przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa, a następnie udostępnienie akcji lub udziałów osobom trzecim,

2) prywatyzacja likwidacyjna, w rezultacie której mienie zlikwidowanego przedsiębiorstwa może być sprzedane, wniesione do spółki lub oddane do odpłatnego korzystania spółce pracowniczej[4].

Dość często powodem likwidacji przedsiębiorstwa są względy ekonomiczne, czyli brak możliwości pokrycia zobowiązań przedsiębiorstwa. Likwidacja przedsiębiorstwa następuje w celu uregulowania powstałych zobowiązań, a ewentualnie pozostałe po likwidacji mienie przedsiębiorstwa może być sprzedane lub wniesione do spółki.

Na odrębnych podstawach prawnych następuje przekształcenie państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej. Ich majątek jest włączony do Zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa w celu restrukturyzacji i prywatyzacji, która może się odbywać przez sprzedaż, wniesienie mienia do spółki lub oddanie w odpłatne użytkowanie.

3. Metody badania efektów prywatyzacji przedsiębiorstw

Potrzeba badania efektów prywatyzacji nie wymaga szerszego uzasadnienia, ponieważ konieczność takiego badania jest niejako oczywista. Natomiast problemem na pewno nie w pełni rozwiązanym jest sposób badania efektów tego procesu. Zbyt krótki okres, jaki upłynął od zapoczątkowania prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w Polsce, duża skala badanego zjawiska i suma jego złożoności sprawiają, iż trudno jest wskazać na taką metodę, która pozwoliłaby na jednoznaczne wyodrębnienie efektów prywatyzacji spośród ogółu efektów działalności sprywatyzowanego przedsiębiorstwa. Należy ponadto podkreślić, że efekty prywatyzacji mają zróżnicowaną postać. Mogą się one wyrażać także w pewnych konsekwencjach społecznych i politycznych, które wprawdzie bezpośrednich implikacji ekonomicznych nie mają, lecz oddziałują w sposób pośredni na efekty przekształceń własnościowych.

Na wybór metody oceny efektów przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych ma niewątpliwie wpływ przyjęty punkt widzenia na prywatyzację. Jak wiadomo, można wyodrębnić dwa podstawowe spojrzenia na prywatyzację przedsiębiorstw państwowych: makroekonomiczne i mikroekonomiczne. Efekty prywatyzacji

[4] Por. Ustawa z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz. U. nr 51, 1990, poz. 298).

w każdym z tych ujęć są zwykle mierzone różnymi miarami. Dla ujęcia makroekonomicznego charakterystycznymi miernikami efektów prywatyzacji są:

1) liczba zlikwidowanych przedsiębiorstw państwowych,
2) liczba przedsiębiorstw państwowych objętych przekształceniem własnościowym,
3) liczba przedsiębiorstw sprywatyzowanych,
4) dochody z prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

Natomiast zgoła inne cele dostrzegają w prywatyzacji same przedsiębiorstwa. Dla nich bardzo często celem pierwotnym staje się fakt samej zmiany formy własności przedsiębiorstwa, zwiększenie samodzielności decyzyjnej i oparcie działalności na nowych zasadach. Dopiero w dalszej kolejności przedsiębiorstwa upatrują korzyści ekonomiczne, takie jak:

1) pozyskanie nowych rynków zbytu,
2) zmniejszenie kosztów własnych, a tym samym zwiększenie zysku,
3) wzrost wynagrodzeń.

Tak więc w każdym z tych ujęć prywatyzacja jest postrzegana inaczej. To, co jest celem dla obecnego właściciela, czyli Skarbu Państwa, jest dla przedsiębiorstwa środkiem do realizacji innych celów[5].

Dokonując więc próby oceny efektów prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, można posłużyć się dwiema metodami:

1) metodą pośrednią,
2) metodą bezpośrednią.

Pierwsza metoda jest oparta na makroekonomicznym spojrzeniu na prywatyzację. Druga natomiast metoda uwzględnia sytuację każdego pojedynczego przedsiębiorstwa objętego procesem przekształceń własnościowych. Zarówno wyniki metody pośredniej, jak i metody bezpośredniej mogą być ujmowane w długim i krótkim horyzoncie czasowym. W niniejszym opracowaniu posłużono się przede wszystkim metodą pośrednią.

4. Wielkość przekształceń własnościowych

Ocenę rozpatrywanego zjawiska w województwie poznańskim należy rozpocząć od liczbowego ujęcia jego wielkości na ściśle określony moment. Ważne jest także rozpatrzenie kształtowania się przekształceń własnościowych w czasie. Ustalenie liczby sprywatyzowanych przedsiębiorstw w województwie poznańskim w kolejnych latach mówi o skali zjawiska i jego zmianach. Natomiast porównanie tej liczby ukazuje stopień sprywatyzowania przedsiębiorstw w województwie poznańskim w rozpatrywanych latach.

---

[5] Por. **M. Hamrol**, Leasing jako technika prywatyzacji w Polsce, w: Problemy prywatyzacji i restrukturyzacji przemysłu w Polsce i w Bułgarii w warunkach transformacji systemowej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1993, s. 105.

Stan przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych na dzień 30 września 1993 r. oraz na koniec lat poprzednich przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Stan przekształceń własnościowych przedsiębiorstw państwowych województwa poznańskiego w latach 1991-1993

Wyszczególnienie	Stan na dzień		
	31 XII 1991	31 XII 1992	30 IX 1993
Liczba przedsiębiorstw państwowych przed rozpoczęciem prywatyzacji – 324	x	x	x
Przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych	46	114	149
Przedsiębiorstwa przekształcone w jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	11	17	20
z tego:			
– w celu indywidualnej prywatyzacji	9	11	13
– w celu prywatyzacji powszechnej	2	6	6
– w celu prywatyzacji specjalnej	–	–	1
Przedsiębiorstwa sprywatyzowane metodą kapitałową	2	5	6
Przedsiębiorstwa objęte procesem likwidacji	34	64	83
z tego:			
– z mocy ustawy o przedsiębiorstwie państwowym	11	25	34
– z mocy ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw	23	39	49
Przedsiębiorstwa włączone do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa	–	33	46

Źródło: Opracowano na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Poznaniu.

Jak wynika z danych tabeli 1, w rozpatrywanym okresie prywatyzacją objęto znaczną liczbę przedsiębiorstw województwa poznańskiego. Już w drugiej połowie 1991 r. prywatyzację zapoczątkowało 46 przedsiębiorstw. Liczba ta w kolejnych latach rozpatrywanego okresu ulegała systematycznemu wzrostowi, w rezultacie

czego na dzień 30 września 1993 r. przekształceniami własnościowymi objęto 149 przedsiębiorstw.

Należy zauważyć, iż od roku 1992 oprócz przedsiębiorstw przemysłowych, handlowych i budowlanych procesem prywatyzacji zostały również objęte przedsiębiorstwa rolne. Są one jednak prywatyzowane specjalnym trybem, tj. przez włączenie ich do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i dlatego nie będą przedmiotem szczególnego zainteresowania w dalszej części niniejszego opracowania.

Porównując liczbę przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych z liczbą przedsiębiorstw państwowych zarejestrowanych na dzień 31 grudnia 1990 r., która wyniosła 324, możemy stwierdzić, iż proces prywatyzacji objął już 46% ogólnej liczby przedsiębiorstw województwa poznańskiego. Można przypuszczać, że do końca 1993 r. procesem przekształceń własnościowych objętych zostanie połowa przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę stosunkowo krótki okres, w jakim dokonano tego procesu, należy uznać jego tempo za szczególnie wysokie.

Pod względem liczby przedsiębiorstw państwowych objętych przekształceniami własnościowymi województwo poznańskie znajduje się w czołówce krajowej, po takich województwach, jak: katowickie, warszawskie, łódzkie, gdańskie i wrocławskie. Na przedsiębiorstwa województwa poznańskiego przypada bowiem około 5% ogólnej liczby przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi w całym kraju.

Jak wynika z danych liczbowych tabeli 1, w województwie poznańskim są powszechnie wykorzystywane dwie podstawowe formy prywatyzacji przedsiębiorstw, a mianowicie prywatyzacja kapitałowa i prywatyzacja likwidacyjna, przy czym dominującą formę stanowi prywatyzacja likwidacyjna. Z ogólnej liczby 149 przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi w dniu 30 września 1993 r. na prywatyzację kapitałową przypadało 13,4%, na prywatyzację likwidacyjną 55,7% i na przedsiębiorstwa włączone do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa – 30,9%.

Oceniając wielkość przekształceń własnościowych przedsiębiorstw województwa poznańskiego, należy odróżnić przedsiębiorstwa objęte procesem prywatyzacji od przedsiębiorstw sprywatyzowanych. Stosunek procentowy liczby przedsiębiorstw sprywatyzowanych w danej formie do liczby przedsiębiorstw objętych prywatyzacją jest wskaźnikiem sprawności tej formy prywatyzacji.

Posługując się tym miernikiem w odniesieniu do poszczególnych form prywatyzacji zauważamy, że jest ona w istotnym stopniu zróżnicowana. Świadczą o tym następujące wskaźniki:

1) wskaźnik sprawności prywatyzacji kapitałowej

$$\frac{6 \cdot 100}{20} = 30\%,$$

2) wskaźnik sprawności prywatyzacji likwidacyjnej

$$\frac{50 \cdot 100}{83} = 60{,}2\%.$$

Jak wynika z powyższych obliczeń, wskaźnik sprawności prywatyzacji likwidacyjnej jest dwukrotnie wyższy od wskaźnika sprawności prywatyzacji kapitałowej. Na tej podstawie można stwierdzić, iż prywatyzacja likwidacyjna jest realizowana szybciej i bardziej skutecznie od prywatyzacji kapitałowej.

Rozpatrując wielkość przekształceń własnościowych województwa poznańskiego, celowe jest również porównanie wielkości tego zjawiska z prywatyzacją przedsiębiorstw w Wielkopolsce. Porównanie to pozwoli ocenić rozmiary procesu przekształceń własnościowych na tle najbliższego otoczenia. Liczbę i wskaźnik sprywatyzowanych przedsiębiorstw państwowych województwa poznańskiego i pozostałych województw Wielkopolski przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Liczba i wskaźniki sprywatyzowanych przedsiębiorstw państwowych w poszczególnych województwach Wielkopolski (stan na 30 września 1993 r.)

Województwo	Liczba przedsiębiorstw na dzień 31 XII 1990 r.	Liczba przedsiębiorstw sprywatyzowanych			Wskaźnik przedsiębiorstw sprywatyzowanych (w %)
		ogółem	kapitałowo	likwidacyjnie	
Poznańskie	324	56	6	50	17,3
Leszczyńskie	76	17	3	14	22,3
Kaliskie	131	21	12	9	16,0
Konińskie	66	9	5	4	13,6
Pilskie	129	6	4	2	4,7

Źródło: Opracowano na podstawie danych tabeli 1, jeśli idzie o przedsiębiorstwa województwa poznańskiego i danych Delegatury Ministerstwa Przekształceń Własnościowych w Poznaniu w wypadku przedsiębiorstw pozostałych województw.

Porównując liczbę sprywatyzowanych przedsiębiorstw w poszczególnych województwach Wielkopolski zauważamy, że województwo poznańskie pod tym względem zajmuje pierwsze miejsce i zdecydowanie wyprzedza wszystkie pozostałe województwa. Co więcej, liczba sprywatyzowanych przedsiębiorstw województwa poznańskiego jest większa od sumy sprywatyzowanych przedsiębiorstw wszystkich pozostałych województw Wielkopolski.

Jeśli natomiast analizujemy wskaźnik sprywatyzowanych przedsiębiorstw, to zauważamy, iż natężenie prywatyzacji w poszczególnych województwach nie pokrywa się z liczbą przedsiębiorstw sprywatyzowanych. Najwyższy wskaźnik sprywatyzowanych przedsiębiorstw (22,3%) miało województwo leszczyńskie. Województwo poznańskie, legitymujące się wskaźnikiem sprywatyzowanych przedsiębiorstw

w wysokości 17,3%, znalazło się na drugim miejscu. Na kolejnych miejscach uplasowały się województwa kaliskie i konińskie. Natomiast zdecydowanie ostatnie miejsce pod tym względem zajęło województwo pilskie, które do 30 września 1993 r. zdołało sprywatyzować zaledwie 4,7% ogólnej liczby przedsiębiorstw.

5. Struktura przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi

Stosownie do celu badań można przyjąć różne kryteria klasyfikacji przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych. W niniejszym opracowaniu przyjęto następujące kryteria klasyfikacji tych przedsiębiorstw:

1) dział gospodarki narodowej, do którego przedsiębiorstwa należą,
2) forma przekształceń własnościowych,
3) liczba zatrudnionych pracowników w przedsiębiorstwach objętych procesem przekształceń własnościowych.

O wyborze powyższych kryteriów w dużym stopniu, oprócz celów poznawczych, zadecydował fakt dostępności materiałów źródłowych.

Strukturę przedsiębiorstw województwa poznańskiego objętych przekształceniami własnościowymi według działów gospodarki narodowej oraz form prywatyzacji na koniec września 1993 r. prezentuje tabela 3.

Z danych tabeli 3 wynika, iż na dzień 30 września 1993 r. różnymi formami przekształceń własnościowych objętych było w województwie poznańskim 46,0% ogólnej liczby przedsiębiorstw państwowych. Wskaźnik udziału przedsiębiorstw objętych prywatyzacją był mocno zróżnicowany w poszczególnych działach gospodarki narodowej. Najbardziej zbliżony do średniej był w budownictwie (40,7%) i w przemyśle (39,3%). Najwyższy był w rolnictwie, ponieważ na przedsiębiorstwa włączone do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa przypadało aż 67,6% wszystkich przedsiębiorstw państwowych tego działu. Pomijając przedsiębiorstwa rolne należy stwierdzić, że najwięcej przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi występowało w handlu (56,7%), natomiast najmniej – w transporcie (21,4%).

Powodów zróżnicowania odsetka przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych w poszczególnych działach gospodarki narodowej jest kilka. Jednym z najważniejszych jest z pewnością sam charakter przedsiębiorstwa. Łatwiej poddają się prywatyzacji przedsiębiorstwa handlowe i budowlane niż przemysłowe. Oprócz charakteru przedsiębiorstwa istotne są również wymogi kapitałowe. Te przedsiębiorstwa, które stawiają duże wymogi w zakresie wielkości potrzebnych kapitałów, są prywatyzowane wolniej, natomiast te, które mają mniejsze wymagania w tej dziedzinie są prywatyzowane szybciej. Ważnym czynnikiem jest również rentowność kapitałów, a zwłaszcza kapitałów własnych. Tam, gdzie jest ona wysoka, prywatyzacja wykazuje silniejszą dynamikę. Niska rentowność kapitałów nie zachęca do inwestowania w przedsiębiorstwa danego działu gospodarki narodowej.

Tabela 3

Przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych według działów gospodarki narodowej i form prywatyzacji (w dniu 30 września 1993 r.)

Wyszczególnienie	Liczba przedsiębiorstw państwowwych	Przedsiębiorstwa państwowe objęte procesem przekształceń własnościowych							
		ogółem		z tego:					
				przekształcone w jedno-osobowe spółki Skarbu Państwa		poddane likwidacji		włączone do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Gospodarka województwa ogółem z tego:	324	149	46,0	20	6,2	83	25,6	46	14,2
– przemysł	117	46	39,3	18	15,4	28	23,9	–	–
– budownictw	59	24	40,7	2	3,4	22	37,3	–	–
– rolnictwo	74	50	67,6	–	–	4	5,4	46	14,2
– transport	14	3	21,4	–	–	3	21,4	–	–
– handel	30	17	56,7	–	–	17	56,7	–	–
– pozostałe działy gospodarki narodowej	30	9	30,0	–	–	9	30,0	–	–

Źródło: Jak w tabeli 1.

O wiele bardziej jest zróżnicowana struktura przedsiębiorstw ze względu na formę prywatyzacji. Największy odsetek przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi stosuje prywatyzację likwidacyjną (25,6%), natomiast najmniej przedsiębiorstw dokonuje przekształceń własnościowych za pomocą prywatyzacji kapitałowej (6,2%). Różnice te są bardziej widoczne, kiedy formę prywatyzacji powiążemy z działem gospodarki województwa. Wówczas zauważamy, że prywatyzacja kapitałowa występuje tylko w przemyśle oraz w minimalnym zakresie w budownictwie (tylko 2 przedsiębiorstwa), natomiast prywatyzacja likwidacyjna jest

formą przekształceń własnościowych stosowaną w każdym z działów gospodarki województwa. Pod tym względem województwo poznańskie nie wyróżnia się w kraju, ponieważ w całym kraju najbardziej popularną formą prywatyzacji jest również prywatyzacja likwidacyjna.

Najczęstszym wariantem prywatyzacji majątku likwidowanych przedsiębiorstw w województwie poznańskim jest oddanie go w leasing spółkom pracowniczym na podstawie ustawy o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. W województwie poznańskim z tej formy prywatyzacji likwidacyjnej skorzystało około 80% przedsiębiorstw. W wyniku tego procesu powstało 40 spółek prawa handlowego (przeważnie spółek z ograniczoną odpowiedzialnością), do których w głównej mierze przystąpili pracownicy likwidowanych przedsiębiorstw. Pozostałe sposoby zagospodarowania majątku likwidowanych przedsiębiorstw to wniesienie go do spółek, w tym również z udziałem kapitału zagranicznego, lub jego sprzedaż.

Na wybór formy prywatyzacji przedsiębiorstw, oprócz charakteru przedsiębiorstwa i jego przynależności do odpowiedniego działu gospodarki województwa, niewątpliwy wpływ miała wielkość przedsiębiorstwa. Jedną z miar tej wielkości jest, jak wiadomo, liczebność załogi. Strukturę przedsiębiorstw objętych procesem prywatyzacji według liczby pracowników przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4

Przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych według liczby pracowników (w dniu 30 września 1993 r.)

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa ogółem	Z tego przedsiębiorstwa o liczbie pracowników						
		do 20	21–50	51–100	101–200	201–500	501–1000	ponad 1000
Przedsiębiorstwa ogółem z tego:	99	14	9	15	17	23	10	11
przedsiębiorstwa będące spółkami z udziałem Skarbu Państwa z tego:	30	–	1	2	4	8	5	10
– spółki sprywatyzowane kapitałowo*	5	–	–	–	1	–	2	2
– w tym spółki z kapitałem zagranicznym	3	–	–	–	1	–	2	–
– spółki powstałe z likwidacji przedsiębiorstw*	10	–	1	2	2	3	1	1

cd. tab. 4

Wyszczególnienie	Przedsiębiorstwa ogółem	Z tego przedsiębiorstwa o liczbie pracowników						
		do 20	21–50	51–100	101–200	201–500	501–1000	ponad 1000
– w tym spółki z kapitałem zagranicznym	7	–	1	1	2	1	1	1
– jednoosobowe spółki Skarbu Państwa*	15	–	–	–	1	5	2	7
przedsiębiorstwa będące spółkami pracowniczymi	40	2	3	9	9	11	5	1
przedsiębiorstwa będące w likwidacji	29	12	5	4	4	4	–	–

* Bez przedsiębiorstw włączonych do Zasobów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz jednostek fizycznie zlikwidowanych.

Źródło: Jak w tabeli 1.

Z danych tabeli 4 wynika, że przedsiębiorstwa objęte prywatyzacją są zróżnicowane pod względem wielkości zatrudnienia, o czym wyraźnie świadczy poniższe zestawienie:

liczba pracowników	przedsiębiorstwa	
	liczba	%
do 100	38	38,4
101 - 500	40	40,4
501 - 1000	10	10,1
powyżej 1000	11	11,1

Na podstawie danych liczbowych tabeli 4 oraz powyższego zestawienia należy stwierdzić, że przekształceniami własnościowymi były objęte głównie przedsiębiorstwa małe i średnie, natomiast rzadziej przedsiębiorstwa duże. Powodem tego jest nie tylko skala trudności, która wzrasta wraz ze wzrostem wielkości przedsiębiorstwa, ale również to, iż małych i średnich przedsiębiorstw jest więcej niż dużych i bardzo dużych.

Dane tabeli 4 pozwalają skonstatować, iż wielkość przedsiębiorstwa objętego procesem przekształceń własnościowych jest zróżnicowana ze względu na przyjętą formę prywatyzacji. W przedsiębiorstwach sprywatyzowanych kapitałowo przeważają przedsiębiorstwa duże i bardzo duże, czyli zatrudniające powyżej 500 pra-

cowników. Natomiast w spółkach pracowniczych dominują przedsiębiorstwa małe, ponieważ spółki te nie sprostałyby potrzebom kapitałowym, jakie są związane z przejęciem przedsiębiorstw dużych. Zdarzają się jednak pewne wyjątki, jak np. przedsiębiorstwo „Hydrobudowa 9" w Poznaniu, które jest spółką pracowniczą o ponadtysięcznej załodze.

Pomimo że liczba przedsiębiorstw objętych prywatyzacją kapitałową jest stosunkowo niewielka, to jednak spółki te zatrudniają więcej niż połowę ogólnej liczby pracowników przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi. Na ogólną liczbę 39,5 tys. osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach objętych prywatyzacją na koniec września 1993 r. 21,6 tys. osób, czyli 54,7%, pracowało w spółkach kapitałowych. Natomiast w spółkach pracowniczych pracowało tylko 8 tys. osób, czyli 23,0% ogółu pracowników przedsiębiorstw prywatyzowanych. Najwięcej osób zatrudniały spółki o charakterze budowlanym (3,3 tys. osób) i przemysłowym (2,4 tys. osób).

6. Efekty przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi

W ocenie efektów przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi posłużymy się metodą pośrednią. Zdajemy sobie sprawę z ułomności tej metody i ograniczonej wartości poznawczej jej wyników, zwłaszcza że dane liczbowe wykorzystywane do ustalania tych wyników odnoszą się z konieczności do relatywnie krótkiego okresu. Z braku jednak możliwości dotarcia do danych liczbowych konkretnych przedsiębiorstw w tym etapie badań wykorzystamy globalne wyniki, charakteryzujące rezultaty działania większości przedsiębiorstw objętych przekształceniem własnościowym. Z badań zostały wyłączone jedynie przedsiębiorstwa najmniejsze. W dziale przemysł pominięto więc przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 50 pracowników, natomiast w pozostałych działach przedsiębiorstwa o liczbie pracowników poniżej 20.

Podstawowe dane obrazujące przychody ze sprzedaży, wyniki finansowe i ich obciążenia przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych obrazuje tabela 5.

Dane tabeli 5 dowodzą, że przedsiębiorstwa objęte przekształceniami własnościowymi osiągnęły w pierwszych trzech kwartałach 1993 r. przychody ze sprzedaży w wysokości 10 813,5 mld zł, co stanowi 32,6% przychodów ze sprzedaży uzyskanych przez wszystkie przedsiębiorstwa państwowe województwa poznańskiego. Kiedy porównamy ten wskaźnik ze wskaźnikiem udziału liczby przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw państwowych województwa poznańskiego, wówczas możemy stwierdzić, iż jest on stosunkowo mały. Można zatem wyprowadzić następujący wniosek: przedsiębiorstwa duże i bardzo duże oraz o istotnym znaczeniu dla gospodarki województwa

poznańskiego, które osiągają największe przychody ze sprzedaży, były w mniejszym stopniu objęte procesem przekształceń własnościowych niż przedsiębiorstwa pozostałe.

Tabela 5

Przychody ze sprzedaży, wyniki finansowe i ich obciążenia przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych z uwzględnieniem form prywatyzacji w pierwszych trzech kwartałach 1993 r. (w mld zł)

Wyszczególnienie	Przychody ze sprzedaży	Wynik finansowy brutto	Obciążenia wyniku finansowego brutto	Podatek dochodowy
Przedsiębiorstwa ogółem	63 833,8	3824,8	1979,2	1669,2
w tym przedsiębiorstwa państwowe	33 117,9	3071,4	1699,3	1422,9
Przedsiębiorstwa objęte procesem prywatyzacji z tego:	10 813,5	873,0	449,5	340,3
– spółki z udziałem Skarbu Państwa z tego:	2 345,6	122,8	13,0	3,8
a) sprywatyzowane kapitałowo	1 404,8	–35,7	1,4	1,4
– w tym z kapitałem zagranicznym	554,0	–49,5	–	–
b) spółki z udziałem Skarbu Państwa powstałe z likwidacji przedsiębiorstwa	940,0	158,5	11,6	2,4
– w tym z kapitałem zagranicznym	810,7	166,8	1,7	1,3
– jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	5 534,5	639,7	364,8	269,5
– spółki pracownicze	2 805,2	141,4	67,7	64,9
– przedsiębiorstwa będące w likwidacji	129,2	–30,9	4,0	2,1

Źródło : Jak w tabeli 1.

Rozpatrując przychody ze sprzedaży w powiązaniu z formą prywatyzacji przedsiębiorstw należy stwierdzić, że decydujący udział w przychodach ze sprzedaży przedsiębiorstw objętych procesem prywatyzacji przypada na jednoosobowe spółki Skarbu Państwa (51,2%) i spółki pracownicze (25,9%). Pozostałą część przychodów ze sprzedaży tworzą spółki z udziałem Skarbu Państwa (21,7%) oraz przedsiębiorstwa będące w likwidacji (1,2%). Porównując udział poszczególnych rodzajów przedsiębiorstw w przychodach ze sprzedaży należy stwierdzić, że jest on wprost proporcjonalny do ich wielkości i odwrotnie proporcjonalny do liczby przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi. Niewielki odsetek jednoosobowych spółek Skarbu Państwa dostarcza ponad połowę przychodów ze sprzedaży wszystkich przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych, natomiast decydujący odsetek przedsiębiorstw przekształconych w drodze likwidacji przysparza tylko nieco ponad jedną czwartą przychodów ze sprzedaży.

Przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych osiągnęły w badanym okresie 873 mld zł zysku brutto, co stanowi 28,4% zysku brutto wygospodarowanego przez wszystkie państwowe przedsiębiorstwa województwa poznańskiego w tym okresie. Wskaźnik udziału zysku brutto przedsiębiorstw przekształconych własnościowo w zysku brutto państwowych przedsiębiorstw województwa poznańskiego jest więc niższy od odpowiedniego wskaźnika udziału w przychodach ze sprzedaży, co może świadczyć o niższej efektywności przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi w stosunku do ogółu przedsiębiorstw państwowych.

Należy podkreślić, iż nie wszystkie przedsiębiorstwa znajdujące się w procesie przekształceń własnościowych osiągnęły zysk brutto w 1993 r. Stratę zanotowały przedsiębiorstwa sprywatyzowane kapitałowo, w tym przede wszystkim z kapitałem zagranicznym, oraz przedsiębiorstwa państwowe będące w likwidacji. To ostatnie zjawisko nie jest czymś niezwykłym, natomiast należałoby zbadać przyczyny ponoszenia strat przez sprywatyzowane przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego.

Jeżeli analizujemy przedsiębiorstwa osiągające zysk, to można stwierdzić, że najwyższą rentownością charakteryzują się spółki Skarbu Państwa. Osiągnęły one w 1993 r. 639,7 mld zł zysku brutto, co stanowi 73,3% zysku brutto wszystkich przedsiębiorstw objętych procesem prywatyzacji. Ponadto do rentownych należą spółki z udziałem Skarbu Państwa powstałe z likwidacji przedsiębiorstw państwowych oraz spółki pracownicze.

Wyniki finansowe przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi, które ujęto w tabeli 5, odnoszą się do krótkiego okresu. Celowe jest zatem uwzględnienie owych wyników przedsiębiorstw w dłuższym horyzoncie czasowym. Dane liczbowe dotyczące wyników finansowych przedsiębiorstw sprywatyzowanych do 1991 r., osiągnięte w okresie od roku 1991 do 30 września 1993 r., przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6

Przychody ze sprzedaży, wyniki finansowe i ich obciążenia przedsiębiorstw sprywatyzowanych do 1991 r. uzyskane w latach 1991-1993 (w mld zł)

Wyszczególnienie	Przychody ze sprzedaży	Wynik finansowy brutto	Obciążenia wyniku finansowego brutto	Podatek dochodowy
Przedsiębiorstwa ogółem				
– 1991 r.	49 319,0	3942,0	2924,0	1781,0
– 1992 r.	71 759,0	3201,0	2304,0	1569,0
– 3 kwartały 1993 r.	63 834,0	3825,0	1979,0	1669,0
Przedsiębiorstwa sprywatyzowane kapitałowo	819,9	–56,1	12,6	5,5
– 1991 r.	1 433,8	17,8	26,4	22,3
– 1992 r.	1 404,8	–35,7	1,4	1,4
– 3 kwartały 1993 r.				
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego				
– 1991 r.	398,7	96,7	11,0	5,5
– 1992 r.	1 033,1	123,7	10,3	6,3
– 3 kwartały 1993 r.	1 320,2	114,1	0,8	0,8
Spółki pracownicze				
– 1991 r.	1 168,4	70,1	28,4	10,5
– 1992 r.	2 311,3	123,5	49,5	44,9
– 3 kwartały 1993 r.	1 942,5	122,5	49,6	45,1
Jednoosobowe spółki Skarbu Państwa				
– 1991 r.	1 214,8	160,3	90,1	61,7
– 1992 r.	2 472,8	245,8	117,1	96,8
– 3 kwartały 1993 r.	1 989,9	233,0	103,0	93,7

Źródło: Jak w tabeli 1.

Z danych tabeli 6 wynika, że te przedsiębiorstwa, które najwcześniej objęte zostały przekształceniami własnościowymi, tj. w 1991 r., osiągały w kolejnych latach swojej działalności coraz lepsze wyniki finansowe. Świadczy o tym rosnąca tendencja rozwojowa zarówno przychodów ze sprzedaży, jak i wyniku finansowego brutto. Godne podkreślenia jest również to, że te pozytywne symptomy wystąpiły zarówno w jednoosobowych spółkach Skarbu Państwa, w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego, jak i w spółkach pracowniczych. Stąd nasuwa się wniosek, iż czas pozytywnie zweryfikował wyniki finansowe przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi.

Potwierdzenia tego wniosku należy szukać nie tylko w miernikach wyrażających wielkości bezwzględne, lecz także w miernikach stosunkowych, obrazujących relacje wielkości bezwzględnych ściśle ze sobą powiązanych. Podstawowe wskaźniki ekonomiczne przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych przedstawia tabela 7.

Tabela 7

Podstawowe wskaźniki ekonomiczne przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych z uwzględnieniem form prywatyzacji w pierwszych trzech kwartałach 1993 r. (w %)

Wyszczególnienie	Wskaźnik poziomu kosztów własnych	Wskaźnik ogólnej rentowności sprzedaży	Wskaźnik relacji zobowiązań do należności
Przedsiębiorstwa ogółem	93,7	6,4	127,6
w tym przedsiębiorstwa państwowe	90,3	10,3	118,2
Przedsiębiorstwa objęte procesem prywatyzacji	90,9	8,8	112,4
z tego:			
– spółki z udziałem Skarbu Państwa	91,2	5,7	83,8
z tego:			
a) sprywatyzowane kapitałowo	101,7	-2,5	83,4
– w tym z kapitałem zagranicznym	108,4	-8,2	84,1
b) spółki z udziałem Skarbu Państwa powstałe z likwidacji przedsiębiorstw	83,0	20,3	83,0
– w tym z kapitałem zagranicznym	79,9	25,3	57,0
– jednoosobowe spółki Skarbu Państwa	88,6	13,0	95,1
– spółki pracownicze	91,5	5,0	175,5
– przedsiębiorstwa będące w likwidacji	115,6	-18,8	246,9

Źródło: Opracowano na podstawie danych tabeli 5 i danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Poznaniu.

Z danych zawartych w tabeli 7 wynika, iż przedsiębiorstwa objęte przekształceniami własnościowymi osiągnęły niższy wskaźnik poziomu kosztów własnych (stosunek procentowy kosztów własnych sprzedaży do przychodów ze sprzedaży) od wskaźnika uzyskanego przeciętnie przez wszystkie pozostałe przedsiębiorstwa. Różnica ta wynosi 2,8 punktu. Na tej podstawie można sformułować wniosek, iż prywatyzowane przedsiębiorstwa wykazują większą troskę o minimalizację kosztów własnych niż pozostałe przedsiębiorstwa, co jest symptomem wyższej ich efektywności i zjawiskiem bardzo pożądanym w procesie transformacji gospodarki centralnie planowanej w gospodarkę rynkową.

Najniższy wskaźnik poziomu kosztów własnych uzyskały spółki z kapitałem zagranicznym oraz jednoosobowe spółki Skarbu Państwa. W spółkach pracowniczych wskaźnik poziomu kosztów własnych kształtował się również korzystnie, choć jego poziom nieznacznie przekraczał wartość tego wskaźnika osiągniętego przez wszystkie przedsiębiorstwa objęte przekształceniami własnościowymi. Natomiast niekorzystna sytuacja pod tym względem, co jest zrozumiałe, wystąpiła w przedsiębiorstwach państwowych będących w likwidacji.

Ze wskaźnikiem poziomu kosztów własnych jest ściśle powiązany wskaźnik ogólnej rentowności sprzedaży, będący stosunkiem procentowym zysku brutto do przychodów ze sprzedaży. W przedsiębiorstwach prywatyzowanych wskaźnik ogólnej rentowności sprzedaży ukształtował się na poziomie 8,8% i był wyższy o 2,2 punktu od tego wskaźnika osiągniętego przez wszystkie przedsiębiorstwa województwa poznańskiego.

Szczególnie wysoką rentownością charakteryzowała się działalność spółek z udziałem kapitału zagranicznego, powstałych z likwidacji przedsiębiorstw państwowych, gdyż wskaźnik ogólnej rentowności sprzedaży wyniósł w tych przedsiębiorstwach 25,3%. Przykładem przedsiębiorstw o wysokiej rentowności przychodów ze sprzedaży jest Przedsiębiorstwo Wód Mineralnych „Ralco" w Grodzisku Wielkopolskim oraz Przedsiębiorstwo „Wawin-Metalplast" w Buku. Wysoką rentowność uzyskały także jednoosobowe spółki Skarbu Państwa. Wskaźnik ogólnej rentowności sprzedaży w tych przedsiębiorstwach ukształtował się na poziomie 13,0%. Pozytywnymi przykładami firm o wysokiej rentowności w tej formie prywatyzacji przedsiębiorstw są m.in. „Pollena-Lechia" S.A. i „Modena" S.A.

Jednym z ważnych elementów oceny finansowej przedsiębiorstwa jest jego zdolność do wywiązywania się z bieżących zobowiązań. Właściwym wskaźnikiem charakteryzującym to zjawisko może być wskaźnik relacji zobowiązań do należności[6], który ujęto w tabeli 7. Jak wynika z danych tej tabeli, na koniec trzeciego kwartału 1993 r. obserwuje się generalnie niekorzystną sytuację w tej dziedzinie, ponieważ zobowiązania znacznie przewyższają należności. W przedsiębiorstwach objętych procesem przekształceń owo przewyższanie wynosi 12,4%. Jest ono wprawdzie niższe od wskaźnika, jaki charakteryzuje wszystkie przedsiębiorstwa, w tym także przedsiębiorstwa państwowe, ale fakt ten wskazuje na trudną sytuację płatniczą części przedsiębiorstw. Trudności te dotyczą w szczególności spółek pracowniczych i przedsiębiorstw będących w likwidacji. W pozostałych rodzajach spółek prywatyzowanych metodą kapitałową, jak i metodą likwidacyjną należności są wyższe od zobowiązań. Należy więc stwierdzić, że w większości sprywatyzowanych przedsiębiorstw relacja zobowiązań do należności kształtuje się poprawnie.

---

[6] Rozmaite wskaźniki charakteryzujące sytuację finansową przedsiębiorstwa prezentują: **L. Bednarski** (Analiza finansowa w przedsiębiorstwie, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1994, s. 66-70), **T. Waśniewski i Z. Miklewicz** (Analiza finansowa w gospodarce rynkowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1992, s. 177-183) oraz **J. Śliwa i S. Wymysłowski** (Ocena i badanie gospodarki finansowej przedsiębiorstwa, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna i Reklamowo-Handlowa „Adam", Warszawa 1993, s. 61-81).

Jednym z symptomów dobrej sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa jest jego troska o przyszły rozwój, który przejawia się m.in. w wielkości ponoszonych kosztów inwestycyjnych. Rozmiary kosztów inwestycyjnych przedsiębiorstw objętych procesem prywatyzacji z uwzględnieniem form prywatyzacji prezentuje tabela 8.

Tabela 8

Koszty inwestycyjne przedsiębiorstw objętych procesem prywatyzacji w okresie od stycznia do września 1993 r.

Wyszczególnienie	Koszty inwestycyjne	
	w mld zł	w zł na 1000 zł przychodów ze sprzedaży
Przedsiębiorstwa ogółem	3200,9	50
Przedsiębiorstwa objęte procesem prywatyzacji	906,3	85
z tego:		
– sprywatyzowane kapitałowo	303,3	216
– spółki jednoosobowe Skarbu Państwa	202,2	36
– spółki z udziałem kapitału zagranicznego	360,3	264
– spółki pracownicze	40,5	14

Źródło: Opracowano na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Poznaniu.

Jak wynika z danych tabeli 8, przedsiębiorstwa objęte procesem prywatyzacji, bez przedsiębiorstw będących w likwidacji, zainwestowały w pierwszych trzech kwartałach 1993 r. 906 mld zł, co stanowi 28,3% kosztów inwestycyjnych wszystkich przedsiębiorstw województwa. Największe koszty inwestycyjne w sumach globalnych, jak i w stosunku do przychodów ze sprzedaży ponoszą przedsiębiorstwa sprywatyzowane kapitałowo oraz spółki z udziałem kapitału zagranicznego. Najmniej natomiast inwestują jednoosobowe spółki Skarbu Państwa oraz spółki pracownicze. Należy także stwierdzić, że znaczna część inwestycji jest finansowana kredytem, zwłaszcza w spółkach sprywatyzowanych kapitałowo oraz w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego. Spółki pracownicze i jednoosobowe spółki Skarbu Państwa unikają natomiast finansowania swojego rozwoju za pomocą kredytu.

7. Uwagi końcowe

W niniejszym opracowaniu autorzy przedstawili wyniki badań nad wielkością prywatyzacji przedsiębiorstw województwa poznańskiego w latach 1991-1993 oraz ocenę efektywności przedsiębiorstw objętych przekształceniami własnościowymi. Przedstawione wyniki badań mogą być przydatne przy podejmowaniu decyzji dotyczących form i kierunków dalszej prywatyzacji przedsiębiorstw województwa poznańskiego. Mogą się również okazać pomocne przy usprawnieniu działalności przedsiębiorstw już sprywatyzowanych.

W wyniku przeprowadzonych badań ustalono, że na dzień 30 września 1993 r. przekształceniami własnościowymi było objętych w województwie poznańskim 149 przedsiębiorstw, co stanowiło 46% ogólnej liczby przedsiębiorstw państwowych zarejestrowanych w dniu 31 grudnia 1990 r. Pod względem liczby przedsiębiorstw państwowych objętych przekształceniami własnościowymi województwo poznańskie jest zaliczane do przodujących w kraju.

Nie wszystkie przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych zostały sprywatyzowane. Stosunek procentowy liczby przedsiębiorstw sprywatyzowanych w danej formie do liczby przedsiębiorstw objętych prywatyzacją nazwano wskaźnikiem sprawności prywatyzacji. Wskaźnik ten w odniesieniu do prywatyzacji kapitałowej wyniósł 30%, natomiast w zakresie prywatyzacji likwidacyjnej jego wartość wyniosła 60,2%. W porównaniu z ogólną liczbą przedsiębiorstw państwowych na koniec września 1993 r. zostało sprywatyzowanych w województwie poznańskim 17,3% wszystkich przedsiębiorstw.

Struktura rodzajowa przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych była zróżnicowana. Najbardziej podatne na prywatyzację okazały się przedsiębiorstwa handlowe. Skłonnością do prywatyzacji zbliżoną do średniej charakteryzowały się przedsiębiorstwa budowlane i przemysłowe, natomiast najniższą – przedsiębiorstwa transportowe. Biorąc z kolei pod uwagę wielkość przedsiębiorstwa mierzoną liczbą pracowników stwierdzono, że procesem przekształceń własnościowych zostały objęte głównie przedsiębiorstwa małe i średnie, tj. o zatrudnieniu do 500 pracowników, natomiast w mniejszym stopniu uczestniczyły w tym procesie przedsiębiorstwa duże, tj. powyżej 500 pracowników, i przedsiębiorstwa bardzo duże, do których zaliczono te, których załoga liczyła powyżej 1000 pracowników. Zróżnicowana była również forma prywatyzacji przedsiębiorstw w województwie poznańskim, aczkolwiek nie odbiegała ona istotnie od form prywatyzacji przedsiębiorstw w całym kraju. Największy odsetek przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych przypadał na prywatyzację likwidacyjną (25,6%), natomiast najmniej przedsiębiorstw korzystało z prywatyzacji kapitałowej (6,2%). W ocenie efektów przedsiębiorstw objętych procesem przekształceń własnościowych posłużono się globalnymi wynikami, odnoszącymi się do wszystkich przedsiębiorstw. Dane te, ze względu na swój skonsolidowany charakter, trudno jest jednak odnieść do konkretnego przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwa objęte procesem przekształceń własnościowych osiągnęły na dzień 30 września 1993 r. 32,6% przychodów ze sprzedaży przedsiębiorstw państwowych i 28,4% zysku brutto wygospodarowanego w 1993 r. przez przedsiębiorstwa państwowe, co może świadczyć o stosunkowo małym udziale tych przedsiębiorstw w przychodach ze sprzedaży i stosunkowo niskiej ich efektywności. Jeśli wyniki te rozpatrzymy w dłuższym okresie, to można zauważyć, że w przedsiębiorstwach objętych procesem przekształceń własnościowych ulegały one systematycznej poprawie, zarówno w bezwzględnych wskaźnikach ekonomicznych, jak i we względnych wskaźnikach ekonomicznych. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż głównym czynnikiem poprawy tej efektywności jest obniżka kosztów własnych, potwierdzona kształtowaniem się wskaźnika poziomu kosztów własnych. Można więc skonstatować, iż prywatyzacja przedsiębiorstw województwa poznańskiego staje się coraz bardziej efektywna.

PRIVATIZATION OF ENTERPRISES IN THE PROVINCE OF POZNAŃ AND EVALUATION OF THEIR EFFECTIVENESS

Summary

In our economy enterprises are being privatized rapidly and on a wide scale. Therefore, questions are being asked about the sense of privatization of some enterprises. The authors make an attempt to present the size and structure of enterprises privatized in the province of Poznań in the years 1991-1993 as well as to assess their results.

The authors found out that as for September 30th 1993 in the province of Poznań 149 enterprises were subject to ownership transformations, which represented 46% of the total number of state enterprises officially registered for December 31st 1990. Not all enterprises included in the ownership transformation programme were privatized by the end of the period under investigation. On the whole 17,3% of all enterprises in the province of Poznań were privatized. Privatization by liquidation proved to be twice as effective as capital privatization.

Small and medium-sized businesses turned out to be most privatization-prone. Construction firms and manufacturing enterprises proved to be slightly less privatization-prone, with transport firms being the least prone.

In 1993 the enterprises under ownership transformation obtained results which, when measured by returns on sales and gross profit, prove to be lower than those obtained by state-owned enterprises. However, being considered in the long run, these results are constantly improving. Therefore, one can state that privatization of enterprises in the province of Poznań becomes more and more effective and goes in the right direction.